

יום ראשון ז מנחם אב ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ואתחנן. פ' ראשונה עם פירש"י.
תהלים: לט"מג.
תניא: א. פותחין . . . 204' והגוף שבנפיש.
אגרת הקדש פותחין בברכה, נכתבה עשרה שנים קודם
כתיבת אגרת קטנתי.

יום שני ח מנחם אב ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ואתחנן. שני עם פירש"י.
תהלים: מד"מח.
תניא: אד מי . . . 204' מצוי הנפש.
שש זכירות אומרים אותם בכל יום גם בשבת, יו"ט,
ר"ה ויוהכ"פ.
מפתגמי אאזמו"ר: וואס איז די פעולה פון חסידות
און יראת שמים, אז עם פעלט דער עיקר — אהבת
ישראל, און נאך גורם זיין ח"ו צער אל הוולת.

יום שלישי ט מנחם אב ה'תש"ג

במנחה: ק"ש, שש"י, אכ"א וכל השיעורים השיוכים
לשחרית, ואח"כ סדר תפלת מנחה. אין מברכין
שעשה לי כל צרכי עד למחר.
שיעורים. חומש: ואתחנן. שלישי עם פירש"י.
תהלים: מט"נד.
תניא: ועתה הפעם . . . תורה וכו'.
אאזמו"ר הי' לומד בכל שנה ושנה בת"כ איכה רבה
וסוגית ר"י דפ' הניזקין. בנוקר אחר אמירת הקינות
— שהי' אומרם כולם — הי' אומר איכה. הי' עולה
לתורה למפטיר, ולפעמים הו' בשחרית הו' במנחה.

יום רביעי י מנחם אב ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ואתחנן. רביעי עם פירש"י.
תהלים: נהינט.
תניא: ב. קטנתי . . . הפנים וגו'.
מספורי אאזמו"ר: א. מתחלה הי' אגה"ק קטנתי
מסיימת "ורוח נכאה כו", ואחרי אשר אמר רבינו
הגדול שלש פעמים — בליאזנא — המאמר כמים הפנים
נו' כפירש"י ולא כתרגומו, אז הוסיף התיבות "וכולי
האי — הפנים וגו'", ובוה גטע בהחסידים מדות
טובות.
ב. ווען דער רבי וואלט ניט געשטעלט די דריי ווער-
טער, "במדת אמת ליעקב" — באגה"ק קטנתי — וואלט
ער געהאט נאך פופציג טויווענט חסידים, אבער דער
רבי מאנט מדת אמת.

אגרת הקדש . . . אגרת קטנתי: כי כסלו צג [לקוד ח"א מג, ב בסיומן]. מפתגמי אאזמו"ר
. . . אל הוולת: לוויינבערג ו אייר תשי"ב [אג"ק ח"ו עז רפט]. אאזמו"ר הי' . . . הו' במנחה:
רשימות. תחפורי אאזמו"ר. מדת עמתי ל' כסלו . . .

ז מנחם אב

יום ראשון, ה'תש"ג

אגרת הקודש סימנים א' וב'

שיעורים. חומש: ואתחנן, פ' ראשונה עם פירש"י.

תהלים: לט-מג.

תניא: א. פותחין ... 204 והגוף שבנפש.

אגרת¹ הקדש פותחין בברכה, נכתבה עשרה² שנים קודם כתיבת אגרת קטנת.

חלק אגרת הקודש שבתניא פותח בשתי אגרות שיש להם נגיעה ישירה למצב החסידים באותם הימים:

סימן א' הוא אגרת "פותחין בברכה" העוסקת בתחלתה בדברי שבה על סיום הש"ס בקהילות אנ"ש, ביאור "יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים" המקשרת יהודי לקב"ה בעצמו "למהותו ועצמותו". מעלת לימוד התורה והתפילה "מעומקא דלבא" עד מיצוי הנפש. בחלק הבא של האגרת מבקש הרבי סדרי תפילה מיוחדים במניני אנ"ש. וממש בסיום מודיע שישלח מרגלים בסתר למניני אנ"ש.

סימן ב' הוא אגרת "קטנת", שנכתבה "אחר ביאתו מפטרבורג" – כלומר אחרי הגאולה בשנת תקנ"ט. באגרת העוסקת במאסר ובגאולה, מבאר הרבי את הפסוק "קטנתי מכל החסידים", ובסיומו מבקש מהחסידים "לבלתי רום לבכם מאחיהם כו' ולא להרחיב עליהם פה או לשרוק עליהם חס ושלום. הם מלהזכיר באזהרה נוראה".

הפתגם היומי מבאר שסימן א' – "פותחין בברכה" נכתב עשר שנים קודם "קטנת". זאת אומרת, שבאם אגרת קטנתי נכתבה "אחר ביאתו מפטרבורג" בשנת תקנ"ט, הרי ש"פותחין בברכה" נכתבה בשנת תקמ"ט, וכבר אז, בראשית ימי חב"ד, ניהל הרבי מנינים רבים ע"פ דרך חב"ד.

1. כ' כסלו צג. נדפס בלקוטי דיבורים ח"א מג, ב.

2. כ"ה בנדפס. ואצ"ל עשר.

מכלל המקורות דלהלן עולה שעיקר ההדגשה בפתגם הזה, ששיטת חב"ד הפנימית של "אחרי פטרבורג" היא שלב ב' המתבארת באגרת "קטנת", ואילו ב"פותחין בברכה" מבוארים ענינים יסודיים שהם עוד טרם תקופת "אחרי פטרבורג".

מקור הדברים (והמשכם בפתגם י מנחם אב) הוא בשיחה של כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ, (הבא לקמן בתרגום חופשי):

קודם הבר מצוה של כ"ק אדמו"ר [מהורש"ב] למד עמו אביו כ"ק אדמו"ר מוהר"ש, תניא, וסיפר לו אז ג' דברים:

ברוך השם שהסבא, הרבי (אדמו"ר הרה"ק מוהר"ש כשהי' אומר "דער עלטער זיידע" [=הסבא רבה] כוונתו היתה לרבינו הגדול, וכשהי' אומר "דער זיידע" או "אונזער³ זיידע" [=הסבא, או הסבא שלנו] כוונתו היתה על כ"ק אדמו"ר האמצעי) נתפס בתקנו"ט ולא בתקל"ט, כי אם הי' פועל אז, היו צריכים ל'מקיפים', לשרוף את העולם – ולא זו הכוונה.

אגרת הקדש המתחיל פותחין בברכה נכתב [ו]נתפרסם עשרה שנים קודם כתיבת אגרת קטנת.

מתחלה הי' אגרת הקדש קטנת מסתיים "ורוח נכאה כו", ואחרי אשר אמר – רבינו הגדול – ג' פעמים בליאזנא המאמר "כמים הפנים וגו" כפירוש רש"י ולא כתרגומו, אז הוסיף באגרת קטנת הנ"ל התיבות "וכולי האי ואולי יתן ד' בלב אחיהם כמים הפנים וגו", ובזה נטע אצל החסידים מדות טובות.

כאשר כ"ק אדמו"ר הרה"ק למד עמי האגרת קטנת, אמר לי אשר בעת שכ"ק אדמו"ר אביו אדמו"ר מוהר"ש למד אתו את האגרת קטנת, ואמר לו אז, "אם הרבי – רבינו הגדול – לא הי' מכניס את שלשת המילים "במדת אמת ליעקב" (באגרת הקדש קטנת) היו לו עוד חמשים אלפים חסידים, אבל הרבי תובע מדת אמת".

המגיד העניק לאדמו"ר הזקן חיוך, ובזה יכול היה – רבינו הגדול – לקנות את העולם, ורק להיות כל עבודתו של כ"ק רבינו הגדול לנטוע ענין העבודה פנימית אצל חסידים, לא חפץ להשתמש בזה ששייך למקיפים שבנשמה.

אודות כתיבת אגרת "פותחין בברכה" ופירסומה, האריך פעם כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ⁴ (כאן בתרגום חופשי):

3: "לפי שכבוד קדושת אמי זקנתי הרבנית רבקה נ"ע גם כן נכדתו" – הערת כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ בלקו"ד שם [ולכן הי' אומר "אונזער", "שלנו" – כי אינו רק "זיידע" שלו, אלא גם של הרבנית הצדקנית].
4. סה"ש תש"ח ע' 191.

בשנת תרמ"ח, בהתוועדות שמחת בית השואבה, אמר כ"ק אאמו"ר הרה"ק שאת אגרת הקדש "פותחין בברכה" כתב רבינו הזקן שלוש פעמים בהזדמנויות שונות:

הפעם הראשונה – כשהוד כ"ק רבינו הזקן החליט לנסוע למעזריטש, הוא נתן למחונכים שלו פתקת התעוררות: פותחין בברכה, עד "והן בחי' הזרועות והגוף שבנפש".

הפעם השניה – כשהוד כ"ק רבינו הזקן הגיע ממעזריטש, והוד כ"ק רבו המגיד ממעזריטש, בפקודת מורנו הבעל שם טוב, ובברכת מורו הקדוש ח"י [=אח"י השילוני] – גילה לו מי הוא, הוד כ"ק רבינו הזקן – מטרת ירידת נשמתו הקדושה, וגודל האחריות וסכנת נפשות רוחניות הקשורה בזה, כתב הוד כ"ק רבינו את החלק השני של אגרת הקדש מ"אך מי הוא הנותן" עד "עד מיצוי הנפש".

הוד כ"ק רבינו הזקן מספר לבנו הוד כ"ק אדמו"ר האמצעי, ולנכדו הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק צמח צדק מהחוויה הפנימית שלו בשנים הראשונות מאז שמורו הרב המגיד ממעזריטש הודיע ומסר לו את השליחות ממורו רבינו הבעש"ט.

האמונה פשוטה, אומר הוד כ"ק רבינו הזקן, שהיתה לנו, תלמידי המגיד, בכ"ק הרב המגיד, עם ההתמסרות אליו במסירות נפש, נתנה לי תוקף ועוז למלא אחר כל הציוויים של רבינו המגיד בדיוק גמור, במסירות נפש פנימי ועצמי.

ובמשך של כמה שנים, כאשר תלמידי האברכים, התיישבו בעיירות וישובים שונים, לרגלי המעמסה שכ"ק רבינו המגיד הטיל עלי, ובכדי למלא, בעזרת השם יתברך, את הכוונה הפנימית של ירידת נשמתו לעלמא דין – הוספתי באגרת פותחין בברכה את החלק "ועתה הפעם כו' נא ונא. אך בשבתות כו' וכגון דא כו' ואין טוב אלא תורה וכו'".

באחד ממכתביו⁵ מבאר כ"ק אדמו"ר פרט חשוב, איך בקטע הראשון של פותחין בברכה מדובר על "השלמת כל הש"ס כולו ברוב עיירות ומנינים מאנ"ש" – מה שכנראה טרם היה בתקופת כתיבת חלק זה, קודם נסיעתו למעזריטש:

מובן שבהתאם לשינוי מצב החסידים מזמן כתיבת אגה"ק זו בפעם א' עד לפעם הג', הי' מקום וצורך לשינוי ג"כ בחלקים הראשונים, כולל ההוספה "ברוב עיירות ומנינים מאנ"ש".

ולכאורה מהאריכות באגה"ק הוכח תוכיח על דבר "לגמור כל הש"ס כו'" משמע דהי' בזה חידוש דבר. ואם כן הוא, יש לומר דהתחלת אגרת הקדש 'פותחין בברכה' באה כתשובה על ה"שמועה טובה" שמלאו המבוקש.

וראה לקו"ד ח"א (עמוד מג, ב) דאגה"ק המתחיל פותחין בברכה "נכתב ונתפרסם עשרה שנים קודם כתיבת אגרת קטנתי" – היינו תקמ"ט.

5. אג"ק חכ"ה ע' קב.

באגרות קודש אדמו"ר הזקן מוכיח העורך שהאגרת נכתבה במרחשון תקס"ג – וכבראה הכוונה שאז הסתיימה כתיבתה בפעם הג'. אבל כבר בשנת תקמ"ט היתה ידועה.

בהקדמה לאגרת קטנתי בספר "שיעורים בספר התניא" – שהוגה בדקדוק רב ע"י כ"ק אדמו"ר, מופיעים דברים, ללא מקור, שיכולים לשפוך אור נוסף על הפתגם היומי:

אגרת זו כתב רבינו הזקן לאחר ששב מפטרבורג... אז כתב רבנו הזקן אגרת קדש זו סימן ב.

דבר המרמז, שאז החלה התקופה השניה בהתפשטות תורת ושיטת החסידות.

מעניין לציין, שכאן כתוב "פרק ב" אחרי שצויין שזה נכתב "אחר ביאתו מפ"ב". בסימן כ"ז של "אגרת הקודש" שם מובאת לפני הפנים של האגרת, הקדמה (המסבירה את המאורע שבגללו כתב רבנו הזקן אותה אגרת), כתוב בתחילה "סימן כ"ז" ולאחר מכן ההקדמה לאגרת. ואילו באגרת שלפנינו מובאת בתחילה ההקדמה ולאחריה "סימן ב", וזאת מפני שסימן ב' – התקופה השניה (או בלשון החסידות "גדלות שני") החלה אחרי ביאתו מפטרבורג.

6. קה"ת, תשע"ב ע' שכ.

7. ראה אור התורה בהעלותך ע' שלד.

ה מנחם אב

יום שני, ה'תש"ג

פעולת החסידות

שיעורים. חומש: ואתחנן, שני עם פירש"י.

תהלים: מד-מח.

תניא: אך מי... מצוי הנפש.

תרגום:

מפתגמי אאזמו"ר [מהר"ש]:
מהי הפעולה של חסידות
ויראת שמים, כאשר העיקר
חסר - אהבת ישראל,
ועוד לגרום חס ושלום צער
אל הזולת?

[א] שש זכירות אומרים אותם בכל יום גם בשבת, יו"ט, ר"ה
ויוה"כ"פ.

[ב] מפתגמי אאזמו"ר [מהר"ש]: וואָס איז די פעולה פון
חסידות און יראת שמים, אז עס פעלט דער עיקר - אהבת
ישראל, און נאָך גורם זיין ח"ו צער אל הזולת.

[א] מחידושי רבינו הזקן בסדורו, שישנם שש זכירות שמצוה לזכרם מן התורה², וקבע
זמן אמירתו לאחרי תפלת שחרית.

וכיון שבסדור מופיעים השש זכירות אחרי תפלת שחרית דחול, היה צריך לפרט כאן
שכן הוא גם בשבת וביו"ט וכו'.

הרחבה

בספר המנהגים - חב"ד³, כשמביא את המנהג הזה, מוסיף עוד פרט:

אמירת שש הזכירות בשבת - אחרי "ולקחת סולת".

* * *

1. לזויינבערג ו אייר תש"ב. נדפס באג"ק אדמו"ר מהוריי"צ ח"ו ע' רפט.

2. ראה שו"ע אדה"ז סי' ס"ד. וראה מה שהאריך בזה הרב לוי"צ רסקין בהערותיו לסדור רבינו הזקן.

3. ע' 34.

הרתבה

במקור הדברים זהו מכתב קצר:

במענה על מכתבו, טוב עשה שכתב הכל בפרטיות... צריכים לזהר במאד מאד שלא לגרום צער והלבנת פנים למי שהוא, ובפרט לבת ישראל כשרה, ובענין נפשי שאין לו סליחה, וכמאמר הקדש של הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש זצוקללה"ה נבג"ם זי"ע: וואס איז די פעולה פון חסידות און יראת שמים אז עם פעלט דער עיקר אהבת ישראל. און נאך גורם זיין ח"ו צער אל הזולת [=מהי הפעולה של חסידות ויראת שמים, כאשר העיקר חסר - אהבת ישראל, ועוד לגרום חס ושלום צער אל הזולת].

ט מנחם אב

יום שלישי, ה'תש"ג

שיעורי אדמו"ר מהורש"ב בת"ב

[א] במנחה: ק"ש, שש"י, אכ"א וכל השיעורים השייכים לשחרית, ואח"כ סדר תפלת מנחה.

[ב] אין מברכין שעשה לי כל צרכי עד למחר.

שיעורים. חומש: ואתחנן, שלישי עם פירש"י.

תהלים: מט-נד.

תניא: ועתה הפעם ... תורה וכו'.

[ג] אאמו"ר² [מהורש"ב] הי' לומד בכל שנה ושנה בת"ב איכה רבה וסוגית ר"י דפ' הניזקין³.

[ד] בבוקר אחר אמירת הקינות – שהי' אומרם כולם – הי' אומר איכה.

[ה] הי' עולה לתורה למפטיר, ולפעמים הן בשחרית הן במנחה.

[א] בשחרית דתשעה באב נוהגין להפסיק אחרי קריאת התורה לאמירת קינות, ואחריהם ממשיכים ואומרים אשרי ובא לציון (בלי הפסוק "ואני זאת בריתי"), קדיש שלם ללא תתקבל, כדי שלא לומר על הקינות "תתקבל".

וכאן מפרט סדר תפילת מנחה, שמוסיפים במנחה של תשעה באב ממה שהחסירו בשחרית: קריאת שמע בתפילין, שיר של יום ואין כאלקינו, השיעורים השייכים לשחרית היינו חת"ת. ואחר כך קרבנות של מנחה ותפילת מנחה כסדרה.

* * *

[ב] מנהג זה אודות "שעשה לי כל צרכי" נכתב כאן ונשנה בפתגם ליום הכיפורים.

בסדר רבינו נאמר שאין אומרים בתשעה באב וביום הכיפורים שעשה לי כל צרכי בברכות השחר, והטעם: כיון שברכה זו נתקנה על נעילת הסנדל האסורה בימים אלו. ועל

1. תו"מ רשימת היומן ע' קסא (אודות יוה"כ).

2. רשימותי. תו"מ רשימת היומן ע' קפו וע' תד. וראה ע' רנג.

3. גיטין נה, ב ואילך.

כך מוסיף כאן שאין מברכים עד למחר. החידוש שבדבר מבואר בהערות כ"ק אדמו"ר בספר המנהגים – חב"ד⁴. על עצם המנהג שלא לומר "שעשה לי כל צרכי" העיר:

סידור אדמו"ר הזקן וכן הוא בכתבי האריז"ל. וראה השקלא וטריא בזה בספרים שהובאו בשדי חמד, פאת השדה, אס"ד ביהמ"צ ס"ב סק"ט⁵.

ועל זאת שדווחים למחר את הברכה:

הוראת הצמח צדק בשם רבינו הזקן. – ודלא כיש נוהגים⁶ לברך בלילה כשנועל הסנדל.

הרחבה

באחת מרשימותיו⁷ מספר כ"ק אדמו"ר דין ודברים שהיו בסוגיא זו – ביחס ליום הכיפורים⁸ – בין כל רבותינו נשיאינו, כל אחד עם הנשיא הקודמו:

על שאלתי אם לברך "שעשה לי כל צרכי" בעילת הסנדל במוצאי יום הכיפורים, ענני:

ל"יג אָפּ אַף מֵאַרְגֶּען [=הנח זאת למחר]. כשהייתי ילד שאלתי שאלה זו את אבי אדמו"ר נ"ע, וענני בלשון זה "ל"יג וכו'". וכשגדלתי סיפר לי, ששאלה זו שאל את מהר"ש נ"ע, וגם זה שאלה אצל הצמח צדק נ"ע, והצמח צדק נ"ע – אצל אדמו"ר הזקן נ"ע, וכולם ענו כנ"ל.

* * *

[ג]

הרחבה

ראה לעיל ג' ניסן – שם הובאו כל שיעורי כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע בכלל כולל בתשעה באב.

* * *

4. ע' 46.

5. הסוגיא סוכמה בהערות הרב לוי"צ רסקין לסדור רבינו הזקן במקומו. אוצר מנהגי חב"ד – אלול-תשרי ע' ריז וע' רב.

6. נסמנו בהערות הרב לוי"צ רסקין לסדור רבינו הזקן שם.

7. תו"מ רשימת היומן ע' קסט.

8. וראה בספר המנהגים – חב"ד שם הערה 19*.

הרחבה

ברשימה ממוצאי תענית תשעה באב (נדחה) תש"א נאמרו פרטים נוספים על הנהגת אדמו"ר מהורש"ב בתשעה באב⁹:

אדמו"ר נ"ע הי' לובש הטלית בבוקר – ופושטו, ואחר כך לובש התפילין ומתפלל בהם. כל הד' זוגות גם בבוקר. למנחה הי' לובש הטלית ותפילין כו' על סדר הרגיל.

שחרית – היו מתפללין שעה ח', לא יאחר מ'81/2, מסיימים לערך 121/2. אח"כ הי' אומר איכה, לערך שעה וחצי. רק אח"כ יושב על הספסל. מנחה – בשעה מאוחרת.

* * *

הרחבה

ובהמשך אותה הרשימה:

רק פעם אחת קרה שלא עלה לתורה כלל, הי' עולה למפטיר, ולפעמים – שני המפטירים. בסעודת מוצאי יום הכיפורים תשכ"ט שאל רש"ג את כ"ק אדמו"ר בענין זה¹⁰:

רש"ג: האם אפשר לקבל ב' עליות (לתורה) ביום אחד?

כ"ק אדמו"ר שליט"א: כן.

רש"ג: האם גם באותה קריאה?

כ"ק אדמו"ר שליט"א: לא כתוב שאי אפשר, וראי' מכהן שעולה ב' עליות בזה אחר זה כשאינן לוי בבית הכנסת.

רש"ג: יודע אני שכ"ק מו"ח אדמו"ר לא נהג לעלות ב' עליות באותו היום. כיצד היה נוהג אביו כ"ק אדמו"ר נ"ע?

כ"ק אדמו"ר שליט"א: כ"ק מו"ח אדמו"ר סיפר שאביו נ"ע הי' עולה לפעמים פעמיים, ביוהכ"פ ובתשעה באב.

רש"ג: אודות תשעה באב שמעתי, אך לגבי יום הכיפורים – אני שומע זאת לראשונה.

כ"ק אדמו"ר שליט"א: בתשעה באב החידוש גדול יותר, כי בשניהם – הן בשחרית והן במנחה – העליות הם ממנין הקרואים.

9. שיחה זו הובאה בשנית ע"י כ"ק אדמו"ר ובתוספת הערות ופרטים בהוספות לרשימות הצמח צדק על איכה, ומשמם בספר המנהגים – חב"ד ע' 46. לא הבאנו כאן את הוספת הפרטים, כיון שאינו נוגע לתוכן הפתגם היומי.
10. המלך במסיבו ח"א ע' רמה. וראה תו"מ התועודיות הנ"ד ע' 51.

מנחם אב

יום רביעי, ה'תש"ג

אגרת 'קטנתי'

שיעורים. חומש: ואתחנן, רביעי עם פירש"י.

תהלים: נה-נט.

תניא: ב. קטנתי ... הפנים וגו'.

מספורי אאזמו"ר [מהר"ש]: א) מתחלה הי' אגה"ק קטנתי מסיימת „ורוח נכאה כו", ואחרי אשר אמר רבינו הגדול שלש פעמים – בליאזנא – המאמר כמים הפנים גו' כפירש"י ולא כתרגומו, אז הוסיף התיבות "וכולי האי – הפנים וגו'", ובוזה נטע בהחסידים מדות טובות.

ב) ווען דער רבי וואָלט ניט געשטעלט די דריי ווערטער „במדת אמת ליעקב" – באגה"ק קטנתי – וואָלט ער געהאַט נאָך פופציג טויזענט חסידים, אבער דער רבי מאָנט מדת אמת.

תרגום:

ב) אם הרבי לא היה מכניס את שלשת התיבות "במדת אמת ליעקב" – באגרת הקודש 'קטנתי' – היו לו עוד חמישים אלף חסידים, אבל הרבי תובע מדת אמת.

בחלק אגרת הקודש שבתניא, סימן ב' – היא אגרת קטנתי שנכתבה "אחרי ביאתו מפטרבורג", כלומר: בחזרתו של רבינו הזקן מהמאסר בשנת תקנ"ט. סיום האגרת היא אזהרה לחסידים שלא לפגוע במנגדים ולא "לשרוק עליהם ח"ו", ומילות הסיום הם:

ולזאת באתי מן המודיעים מודעה רבה לכללות אנ"ש על ריבוי החסדים אשר הגדיל ה' לעשות עמנו, לאחוז במדותיו של יעקב שאר עמו ושארית ישראל שמשים עצמו כשיריים ומותרות ממש שאין בו שום צורך. לבלתי רום לבבם מאחיהם כו' ולא להרחיב עליהם פה או לשרוק עליהם ח"ו. הס מלהזכיר באזהרה נוראה.

רק להשפיל רוחם ולבם במדת אמת ליעקב מפני כל אדם בנמיכות רוח, ומענה רך משיב חימה. ורוח נכאה כו'. וכולי האי ואולי יתן ה' בלב אחיהם כמים הפנים וגו'.

הסיפור הראשון הוא שהאגרת המקורית הסתיימה במילים "ורוח נכאה כו'", והתוספת: "וכולי האי ואולי יתן ה' בלב אחיהם כמים הפנים וגו'" נוספה אחר כך.

1. כ' כסלו צג. נדפס בלקוטי דיבורים ח"א מד, א.

הטעם: את הפסוק "כמים הפנים לפנים כן לב האדם לאדם" מבאר התרגום:

היך מיא והיך פרצופי דלא דמין חד לחד, היכנא ליביהון דבני נשא – לא דמיין חד לחד.

כלומר: כמו שמים ופנים אינם דומים האחד לשני (המים פשוטים, והפנים מצוירים) –
כך לא דומים לבבות בני האדם האחד לרעהו. אבל רש"י מסביר:

כמים – הללו, הפנים שאתה מראה לתוכן הן מראות לך, כן לב האדם לאדם – חברו, לפי מה
שאדם יודע שחבירו אוהבו, כן הוא מראה לו פנים.

ואדמו"ר הזקן אמר במאמר את הענין של "כמים הפנים לפנים" דוקא כפירושו של
רש"י, ולא כפירוש התרגום (המבאר שהמים אינם דומים לפנים) – ואחרי זה הוחלט אצלו
להכניס גם פרט זה במכתב.

וכאשר האגרת הסתיימה במילים "ומענה רך משיב חמה, ורוח נכאה כו" – משמעות
הסיום הוא, שבאם החסידים יענו "מענה רך", יקויים בהם סוף הפסוק "ישיב חמה" –
כלומר: המתנגדים יחדלו מהתקפותיהם. "ורוח נכאה וגו'" – כשיבואו ברוח נכאה ונשברה,
אזי כלשון הפסוק "תיבש גרם", שיתפייסו⁵.

אבל ההמשך שנתוסף אחר כך "וכולי האי ואולי יתן ה' בלב אחיהם כמים הפנים וגו'"
– משמעו (ע"פ פירוש רש"י הנ"ל) שלא רק שהמתנגדים לא יכעסו ואפילו יתפייסו, אלא
שהמתנגדים עצמם יתנהגו גם באופן דחן וחסד כלפי החסידים.

ובכך שתבע הרבי מהחסידים שיהי' אכפת להם, לא רק שלא להינזק מהמתנגדים, אלא
גם שהמתנגדים עצמם ייהפכו לטוב ויהיו לאוהבים – טבע בהם מידות טובות, שיהי' אכפת
להם שגם השני ילך בדרכי ישרים.

הסיפור השני כרוך עם השורה:

רק להשפיל רוחם ולבם במדת אמת ליעקב מפני כל אדם בנמיכות רוח.

כלומר: שחסיד ירגיש, ובאמת ובתמים שאכן הוא – כלשון המשנה "שפל רוח בפני
כל אדם" ביחס למתנגדים. כלומר לא שיתנהג החסיד כאילו המתנגד או "כל אדם" טוב ממנו,
אבל באמת הוא יודע את מעלתו – אלא שבאמת ובתמים יבין החסיד ויתבונן שהמתנגד טוב
ממנו.

דברים אלו מפורשים גם בפרק ל' בתניא:

2. משלי כז, יט.

3. שם טו, א.

4. שם יז, כב.

5. ע"פ פירוש כ"ק אדמו"ר בשיעורים בספר התניא במקומו.

עוד זאת ישים אל לבו לקיים מאמר רז"ל "והוי שפל רוח בפני כל האדם". "והוי" – באמת
לאמיתו, "בפני כל האדם" – ממש, אפי' בפני קל שבקלים.

ושם נתבאר כיצד הדרך להגיע להבנה זו.

ועל זה אמר אדמו"ר מהר"ש, שאם אדמו"ר הזקן הי' מוכן לוותר על התביעה שהרגש
זה, שיהי' שפל רוח בפני כל אדם, יהיה באמת ובתמים ולא מן השפה ולחוץ – היו לו עוד
חמישים אלף חסידים. "אבל הרבי תובע מדת אמת".

הרחבה

ראה לעיל ז מנחם אב.